

แหล่งศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อมอันควรอนุรักษ์ในจังหวัดอุบลราชธานี

ชื่อแหล่งศิลปกรรม วัดบูรพา

๑. ที่ตั้ง

เลขที่ ๒๔ ถนนบูรพาใน ตำบลในเมือง อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี
พิกัด (UTM หรือละติจูด/ลองจิจูด) ๑๕.๒๓๑๙๙๙, ๑๐๔.๘๗๔๕๕๖

๒. ประเภทแหล่งศิลปกรรม โบราณสถานและโบราณวัตถุ

ในวัดมีเสนาสนะอาคารสถานต่าง ๆ คือ สิมเก่า อุโบสถ หอไตร มหาวีหารบูรพาจารย์ (ศาลาการเปรียญ) ลานพระพุทธรูปโคตมะปัจจะรินทร์ (พระนาคปรก) หอระฆัง หอระฆังเก่า หอกลองศรีสุวรรณ สำนักงานเจ้าอาวาสวัดบูรพา กุฏิราว ๒๐ หลัง ศาลาอเนกประสงค์ชุมชนบูรพา ๑ โรงเทียนวัดบูรพา สถานีวิทยุเสียงธรรมเพื่อประชาชน และประตูโขง ๓ ประตู (ทิศเหนือ ๒ ประตูและทิศตะวันตก ๑ ประตู) โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุที่สำคัญ มีดังนี้

๒.๑ สิมเก่า

สิมเก่าเป็นสิมทึบ แพนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาด ๓ ห้อง มีมุขโถงด้านหน้า หันหน้าไปทางทิศใต้ ซึ่งเป็นแม่น้ำมูล มีเสาด้านหน้า ๓ ต้นรองรับหลังคามุขโถงด้านหน้า มีบันไดทางขึ้นอยู่ด้านหน้า ๒ บันได ด้านในสุดก่ออิฐเป็นฐานชุกชีติดผนังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ายกเก็จ ลักษณะเป็น มุขหน้ามีเพิงสั่นคล้ายหลังคาปีกนก (พรรณธิดา สุวรรณิ ๒๕๕๖: ๓๔) ฐานสิมก่ออิฐเป็นผนังสูงราว ๖๐ ซม. ต่อด้วยไม้ตีเป็นโครงขึ้นจดชายคา พอกด้วยดินเหนียวผสมแกลบแล้วจึงฉาบปูนทับอีกชั้นหนึ่ง ด้านข้างเจาะช่องหน้าต่างข้างละ ๒ ช่องทำลูกกรงแทนบานหน้าต่าง ผนังหลังพระประธานเจาะก่อทึบเจาะเป็นช่องกลม ๔ ช่อง (ห้างหุ้นส่วนจำกัด ศรีญานมาศก่อสร้าง ๒๕๔๕: ๙) สันนิษฐานว่ามีมาก่อนที่พระครูสีทา ชยเสโนจะบูรณะและสร้างวัดบูรพาในปี พ.ศ. ๒๔๓๙ (พระครูอุบลธรรมวิศิษฐ์ ๒๕๖๒: สัมภาษณ์) ปัจจุบันอยู่ระหว่างการสร้างอาคารครอบตามแบบแปลนของกรมศิลปากร ขึ้นทะเบียนและกำหนดขอบเขตโบราณสถานชื่อวัดบูรพา ในราชกิจจานุเบกษา วันที่ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๔๔ พื้นที่ประมาณ ๒ งาน ๗๖ ตารางวา

๒.๒ พระประธานในสิมเก่า

พระประธานสิมเก่าเป็นพระพุทธรูปปูนปั้นปางสมาธิ ชัดสมาธิราบ เป็นพุทธศิลป์แบบเมืองอุบลราชธานี

๒.๓ รูปเหมือนพระบูรพาจารย์

รูปเหมือนพระบูรพาจารย์เดิมอยู่ในหอแจกหลังเก่า เมื่อไฟไหม้หอแจกพระครูอมรวิสุทธิ (อมโร แดง) ได้เป็นประธานบูรณะแล้วอัญเชิญมาไว้ที่สิมเก่า ได้แก่ รูปเหมือนของพระครูสีทา ชยเสโน พระครูวิเวกพุทธกิจ (กนต์สีโล เสาร์) หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต หลวงปู่สิงห์ ขนตยาคโม หลวงปู่ลี ธมมธโร และภายหลังได้สร้างรูปเหมือนของพระครูอมรวิสุทธิ (อมโร แดง) เพิ่มอีกรูปหนึ่งรวมเป็น ๖ รูป

๒.๔ ศิลปวัตถุที่เหลือจากไฟไหม้หอแจก

ศิลปวัตถุที่เหลือจากไฟไหม้หอแจกมีพระพุทธรูป ๔ องค์ และชิ้นส่วนของเทพนมจากหน้าบัน ๒ ชิ้น จัดเก็บไว้ในตู้กระจกในสิมเก่า

๒.๕ หอไตร

หอไตรเป็นเรือนไม้ใต้ถุนสูงผนังสีเหลี่ยมผืนผ้าขนาด ๓ ห้อง ๒ หลังเคียงกัน เสากลมหลังคาจั่วมุงแป้นไม้ หน้าบันกรูไม้รูปศรีพระอาทิตย์ มีเชิงชายไม้ฉลุ มีชานเชื่อมกัน (ปัจจุบันชานหักพังแล้ว) ฝาไม้แบบก้างปลา ผนังแกะสลักเป็นลายกลีบบัวรอบอาคาร หลังทิศใต้มีหน้าต่างด้านข้างทิศใต้ ๓ ช่อง หน้าต่างด้านข้างของหลังทิศเหนืออยู่ด้านทิศเหนือ มีหน้าต่างด้านสกัดด้านละช่อง กรอบหน้าต่างเป็นขากระหย่องทำสิงห์ บันไดแต่ละหลังอยู่ในหอห้องสุดด้านทิศตะวันออกมีชานพักบันได ๑ ชั้น มีประตูเป็นบานเปิดขึ้นที่พื้นชั้นบน หลังทิศใต้ฝีมือสร้างประณีตมาก หลังทิศเหนือฝีมือหยาบกว่า โดยเฉพาะการตกแต่งลวดลาย (ห้างหุ้นส่วนจำกัด ศรีบุญมาศก่อสร้าง ๒๕๔๕: ๙)

หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต เคยใช้หอไตรนี้เป็นกุฏิด้วย (พระครูอุบลธรรมวิศิษฐ์ ๒๕๖๒: สัมภาษณ์) หอไตร ได้ขึ้นทะเบียนและกำหนดขอบเขตโบราณสถานพร้อมกับสิมเก่าในราชกิจจานุเบกษา วันที่ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๔๔ และได้บูรณะใน พ.ศ. ๒๕๔๕

๒.๖ เสาหินทราย

ใบเสมาหินทรายจำนวน ๔ ใบ ศิลปะทวารวดี ไม่ทราบที่มา ปักอยู่ในซุ้มกำแพงแก้วอุโบสถ

๒.๗ กุฏิเรือนไทย

กุฏิเรือนไทยสร้างปี พ.ศ. ๒๕๔๕ เป็นที่ประดิษฐานรูปเหมือนของพระครูอมรวิสุทธิ (อมโร แดง) อัฐิ หีบศพ และอัฐบริวาร ที่รูปเหมือนของท่านจารึกว่า “พระครูอมรวิสุทธิ (หลวงพ่อแดง อมโร) อดีตเจ้าอาวาสวัดบูรพา ชาคะ ๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๗ มรณภาพ ๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๙ สิริอายุ ๗๒ ปี ๕๓ พรรษา” เปิดให้ขึ้นนมัสการทุกวัน

๒.๘ ธาตุบรรจุอัฐิ

ธาตุบรรจุอัฐิกระจายอยู่รอบวัด ส่วนใหญ่เป็นธาตุของคนไทยเชื้อสายจีนและญวน รูปทรงธาตุมีทั้งแบบลาว แบบจีน แบบญวน มีฮวงซุ้ยหลายแห่งตกแต่งอย่างสวยงาม ส่วนใหญ่สร้างในช่วง พ.ศ. ๒๔๘๐ เป็นต้นมา

๒.๙ โปงทอง

โปงทองหล่อด้วยโลหะแขวนอยู่บนหอรระฆัง

๒.๑๐ โปงไม้

โปงไม้แขวนอยู่ชั้นบนหอรระฆังหลังเก่า

๒.๑๑ สถานที่ประชุมเพลิง พระครูวิเวกพุทธกิจ (กนตสีโล เสาร์)

สถานที่ประชุมเพลิง พระครูวิเวกพุทธกิจ (กนตสีโล เสาร์) เป็นลานใกล้หอรระฆังสันนิษฐานว่าเป็นบริเวณประชุมเพลิงหลวงปู่เสาร์ กนตสีโล มีป้ายติดไว้เป็นอนุสรณ์

๓. ประวัติความเป็นมา

วัดบูรพาเป็นวัดราษฎร์ สังกัดคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย มีเนื้อที่ ๑๙ ไร่ ๑ งาน ๑๕ ๖/๑๐ ตารางวา มีอาณาเขตทิศเหนือจดถนนพโลรงฤทธิ์ ทิศตะวันออกและทิศใต้จดแม่น้ำมูล ทิศตะวันตกจดที่ดินเอกชนและซอยบูรพาใน ๒ เดิมเป็นวัดร้างอยู่บนโนนป่าทึบ (ป่าโสมง) มีซากสิมเก่า ตั้งขึ้นเมื่อราว พ.ศ. ๒๔๓๖ หรือ ๒๔๓๙ โดยพระครูสีทา ชยเสโน ได้รับมอบหมายจากสมเด็จพระมหาวิรวงศ์ (ดิศโล อั้ว) ให้มาเป็นเจ้าอาวาส และเป็นอุปฌาย์ ทำนุบำรุงปฏิสังขรณ์สิมและสร้างกุฏิขึ้น ต่อมาพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ทรงให้การอุปถัมภ์ ให้ผู้ต้องการมาช่วยถากถางป่าบูรณะซ่อมแซม เมื่อแล้วเสร็จได้นิมนต์ท่านคุณแล่วัดใต้ และวัดเลียบด้วย (ที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ พระครูอมรวิสุทธิ (แดง อมโร) ๒๕๕๐: ๔๗-๔๘) ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๔

ชื่อวัดบูรพา หมายถึงวัดที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของวัดเลียบและวัดใต้ (ที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ พระครูอมรวิสุทธิ (แดง อมโร) ๒๕๕๐: ๔๗-๔๘) และอีกความหมายหนึ่งหมายถึงบูรพาจารย์ (พระครูอุบลธรรมวิศิษฐ์ ๒๕๖๒: สัมภาษณ์) เพราะเป็นวัดที่มีพระบูรพาจารย์เคยพำนักปฏิบัติธรรมและเป็นเจ้าอาวาสหลายรูป อาทิ พระครูสีทา ชยเสโน พระครูวิเวกพุทธกิจ (กนตสีโล เสาร์) หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต

เจ้าอาวาส เจ้าอาวาสวัดบูรพานับถึงปี พ.ศ. ๒๕๖๒ มี ๑๓ รูป ดังนี้

๑) พระครูสีทา ชยเสโน ครองวัดปี พ.ศ. ๒๔๓๙-ปีใดไม่ปรากฏ เป็นผู้รับผิดชอบวัดเลียบ วัดใต้ และวัดศรีทอง

๒) พระครูวิเวกพุทธกิจ (กนตสีโล เสาร์)

๓) พระครูวินัยธรรมัน ภูริทัตโต (แก่นแก้ว)

๔) พระญาณวิศิษฐ์สมิทธิวีราจารย์ (ขุนตยาโคโม สิงห์ บุญโท)

๕) พระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ธมมธโร ลี นาริวงค์)

๖) พระอาจารย์พร สุมโน

๗) พระมหาบัวผัน (บัวผัน)

๘) พระอาจารย์เขียน

๙) พระอาจารย์แก้ว

๑๐) พระราชสังวรญาณ (ฐานิโย พุท อินทรหา)

๑๑) พระครูปลัดสงัด กาญจน ภายหลังได้ลาสิกขา

๑๒) พระครูอมรวิสุทธิ (อมโรแดง สีดาจันทร์ น.ธ.ตรี) เจ้าคณะตำบลเหล่าเสือโก้ก (ธ) ครองวัด พ.ศ. ๒๕๑๓-๒๕๔๙

๑๓) พระครูอุบลธรรมวิศิษฐ์ (กลยาโณ วิศิษฐ์ศักดิ์) เจ้าคณะอำเภอเหล่าเสือโก้ก (ธ) ครองวัด พ.ศ. ๒๕๕๐-ปัจจุบัน

ด้านการปกครอง ปี พ.ศ. ๒๕๖๒ มีพระภิกษุ ๒๕ รูป สามเณร ๗ รูป เป็นที่ตั้งของสำนักงานเจ้าคณะอำเภอเหล่าเสือโก้ก (ธ) พระสมุห์ศักดิ์ชาย นิบโก เป็นเลขานุการเจ้าคณะอำเภอ

๔. ความสำคัญ

๔.๑ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ ข้าหลวงต่างพระองค์สำเร็จราชการ มณฑลอีสานทรงเป็นผู้สร้างและอุปถัมภ์วัดบูรพาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๖

๔.๒ เป็นที่ประดิษฐานพระประธานในสิมเก่าซึ่งเป็นพระพุทธรูปโบราณคู่บ้านคู่เมือง

๔.๓ เป็นอนุสรณ์ถึงพระบูรพาจารย์กรรมฐานที่สำคัญคือ พระครูสีทา ขยเสโน หลวงปู่เสาร์ กนตสีโล หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต หลวงปู่สิงห์ ขนตยาคโม หลวงพ่อลี ธรรมโร หลวงพ่อพุทธ ฐานิโย และ หลวงปู่แดง อมโร

๔.๔ เป็นสถานที่สถาปนากิจพระครูวิเวกพุทธกิจ (กนตสีโล เสาร์) เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๖

๔.๕ วัดบูรพาเป็นหนึ่งใน ๒๒ วัดที่จัดเทศน์ธรรมัสสวณะสามัคคีของเมืองอุบลราชธานี ในช่วงเข้าพรรษา ซึ่งเริ่มขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๘ โดยเวียนไปทั้ง ๒๒ วัด เริ่มจากวัดมณีวนาราม สิ้นสุดที่วัดสุปัฏนารามวรวิหาร เป็นงานบุญเฉพาะของเมืองอุบลราชธานี

๕. สถานการณ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในปัจจุบัน

๕.๑ บริเวณวัดมีความร่มรื่น มีต้นไม้ใหญ่จำนวนมาก ด้านทิศใต้ของวัดมีแหล่งน้ำธรรมชาติ

๕.๒ วัดอนุญาตให้ผู้มารักษาที่โรงพยาบาลอุบลรักษ์ธนบุรี จอดรถในวัด มีรถไฟฟ้าของโรงพยาบาลรับ-ส่ง

๕.๓ มีโครงการถมที่ดินริมกำแพงนอกวัด เชิญชวนผู้มีจิตศรัทธาร่วมบริจาคคันละ ๕๐๐ บาท

๕.๔ มีการอนุรักษ์สิมเก่าด้วยวิธีสร้างอาคารครอบตามแบบแปลนของกรมศิลปากร

๕.๕ มีโครงการสร้างอนุสรณ์สถานหลวงปู่เสาร์ กนตสีโล ณ สถานที่ประชุมเพลิงของหลวงปู่เสาร์ กนตสีโล

๕.๖ พระพุทธโคตมะปัจจะรินทร์ (พระนาคปรก) ตั้งอยู่ใกล้กับหอไตรโบราณมากเกินไป

๖. ปัญหาที่พบในพื้นที่

๖.๑ ปัญหาหมอกพิษราบ บริเวณมหาวิทยาลัยบูรพาจารย์

๖.๒ มีฮวงซุ้ยและธาตุบรรจุอัฐิในวัดบูรพาจำนวนมาก ซึ่งไม่มีลูกหลานหรือผู้ที่เกี่ยวข้องมาดูแลทำความสะอาด

๗. ภาพประกอบ

ภาพประกอบอยู่ท้ายแบบสำรวจ ภาพประกอบถ่ายโดย ปกรณ์ ปุกหุด และณัฐพงศ์ มั่นคง เมื่อวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ และ ๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๒

๘. เกร็ดเรื่องเล่าเกี่ยวกับวัด

๘.๑ วัดบูรพาเป็นวัดร้างอยู่ในป่ารกชัฏ มีสิมเก่ามาแต่เดิม หลวงปู่สีทาเป็นผู้พัฒนา สร้างหอไตร และเสนาสนะต่าง ๆ สิมนั่งเก้าอี้ไฟไหม้เหลือเพียงเครื่องไม้และฐาน

๘.๒ ห้ามมีมหรสพในวัดบูรพาเพราะเป็นวัดป่า

๘.๓ หอแจกได้ถูกคนเสียจริตเผาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๑

๘.๔ วัดบูรพามีบาตรน้ำมันต์ เป็นบาตรไม้ของหลวงปู่เสาร์ คู่กันกับบาตรน้ำมันต์ที่วัดเลียบ

๙. ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน

๙.๑ ชุมชนที่อุปถัมภ์ ได้แก่ ชุมชนวัดบูรพา ๑, ชุมชนวัดบูรพา ๒, ชุมชนวัดบูรพา ๓ และตระกูลโกศลวิตร

๑๐. ประเพณีสำคัญประจำปี

๑๐.๑ บุญสงกรานต์

๑๐.๒ บุญผะเหวด หรือบุญมหาชาติ)

๑๐.๓ ประเพณีแห่เทียนพรรษา ชาวคุ้มวัดบูรพาได้ทำเทียนพรรษาร่วมงานแห่เทียนของจังหวัดอุบลราชธานีทุกปี ช่วงประจำวัด ได้แก่ นายคม นายเชาวลิต

๑๐.๔ เป็นหนึ่งใน ๒๒ วัดที่จัดเทศน์ธรรมัสสวณะสามัคคีของเมืองอุบลราชธานี ในช่วงเข้าพรรษา ซึ่งเริ่มขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๘ โดยเวียนไปทั้ง ๒๒ วัด เริ่มจากวัดมณีวนาราม สิ้นสุดที่วัดสุปัฏนารามวรวิหาร เป็นงานบุญเฉพาะของเมืองอุบลราชธานี

๑๑. การติดต่อประสานงาน

พระครูอุบลธรรมวิศิษฐ์ (กลยาโณ วิศิษฐ์ศักดิ์) เจ้าคณะอำเภอเหล่าเสือโก้ก (ธ) เจ้าอาวาสวัดบูรพา สำนักงานเจ้าคณะอำเภอเหล่าเสือโก้ก (ธ) หมายเลขโทรศัพท์ ๐๘-๐๔๘๐-๒๖๓๗

ภาพประกอบ

สิมเก่า

รูปเหมือนพระบูรพาจารย์

พระประธานในสิมเก่า

หอรฆังหลังเก่า

หอไตร

มหาวิหารบูรพาจารย์

บรรณานุกรม

- ชนิษฐา ทุมมาภรณ์. “วัดบูรพา,” **ฐานข้อมูลวัดในจังหวัดอุบลราชธานี**. สืบค้นเมื่อ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๒. จาก http://www.esanpedia.oar.ubu.ac.th/ubon_temple/pdf/FTP0056.pdf
- ที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ พระครูอมรวิสุทธิ (แดง อมโร) อดีตเจ้าอาวาสวัดบูรพาอดีตเจ้าคณะตำบลเหล่าเสือโก้ก (ธ) ณ เมรุพิเศษวัดบูรพา อ. เมือง จ. อุบลราชธานี วันที่ ๑๔-๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๐.** อุบลราชธานี: วัดบูรพา, ๒๕๕๐.
- ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม ๑๔.** กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา, ๒๕๓๘.
- พระณธิพา สุวรรณิ. **สืบค้นบ้านแบบภาคอีสานในเขตเมืองอุบลราชธานี**. การค้นคว้าเฉพาะบุคคล ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๖.
- พระครูอุบลธรรมวิศิษฐ์ (กลยาณ วิศิษฐ์ศักดิ์). **วัดบูรพา (สัมภาษณ์)**. เจ้าคณะอำเภอเหล่าเสือโก้ก (ธ) เจ้าอาวาสวัดบูรพา. ๔ มีนาคม ๒๕๖๒.
- พระสมุห์ศักดิ์ชาย นิปโก. **วัดบูรพา (สัมภาษณ์)**. เลขานุการเจ้าคณะอำเภอเหล่าเสือโก้ก (ธ). ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.
- วัดบูรพา ต. ในเมือง อ. เมือง จ. อุบลราชธานี.** (แผ่นพับ). อุบลราชธานี: วัดบูรพา, ม.ป.ป.
- ห้างหุ้นส่วนจำกัด ศรีบุญมาศก่อสร้าง. **รายงานการบูรณะและพัฒนาสิม (โบสถ์) โบราณ หอไตรวัดบูรพาดำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี : รายงานการบูรณะโบราณสถานเสนอสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๘ อุบลราชธานี.** อุบลราชธานี: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ศรีบุญมาศก่อสร้าง, ๒๕๕๕.